PROLOOG

1

De ontmoeting met Menno Molenaar vond strikt genomen niet plaats. Op een drukkende herfstdag vroeg in oktober, toen de warmte van de hele zomer aan het stratenrooster van New York kleefde als honing aan een raat, ontvluchtte ik de stad. Mijn doel was Yasgur's Farm, een pelgrimage naar de vervoering van vroeger, bezongen door Joni Mitchell. Ik was er niet lijfelijk bij in 1969, maar de tekst van haar lied vatte mijn leven van toen samen. Niet mijn jonge ik kwam ik tegen, maar een 'child of God' uit een verder verleden.

Hij zat op het dorpsplein van Woodstock. Achter hem het witte kerkje met de spitse toren en het opschrift Dutch Reformed Church 1799. Omdat hij er in zijn eenvoudige zwarte broek en grijze kiel en met zijn schouderlange haar uitzag als een hippie – een restant van mijn flowerpowergeneratie had zich hier gevestigd, voortgeplant en hun esoterische gewoonten doorgegeven – besloot ik hem de weg te vragen. Hij zei dat hij zelf hier een vreemdeling was. Zijn manier van praten trof me. Hulpeloos wees hij om zich heen en ik hoorde een accent. Ik dacht in zijn trekken iets Scandinavisch te zien, de boerse eenvoud van de Viking. Ik schatte hem rond de veertig. Hij keek me vluchtig aan, wendde toen zijn blik af en schudde zijn hoofd alsof hij niet geloofde wat hij zag.

'Waar kom je vandaan?' vroeg ik. Het is de meest frequent gestelde vraag in de Verenigde Staten, het gemoedelijke begin van een praatje met onbekenden. De man dacht lang na, haalde adem om iets te zeggen, schudde toen opnieuw licht het hoofd en deed er het zwijgen toe. Hij wilde geen gesprek. Maar voordat ik me had omgedraaid om iemand anders de weg te gaan vragen zei hij: 'Ik weet het niet.'

Verdwaald en in de war. Of stoned.

'Hoe ben je hier gekomen? Ben je alleen?' Misschien hadden zijn begeleiders of vrienden een boodschap te doen en hem op het hart gedrukt op dit bankje te blijven wachten, ze waren zo terug.

'Ik weet het niet.'

'Zal ik iemand bellen?' Ik reikte naar mijn mobiele telefoon.

'Bellen,' herhaalde hij. Het was geen bevestiging of opdracht. Het was een bedachtzame poging betekenis aan klank te paren. Ik moest hem maar laten zitten in zijn vage cannabiswolk. Die trok vanzelf over en dan zou hij wel weten waar hij vandaan kwam. Toen ik aanstalten maakte hem 'a nice day' te wensen, zei hij: 'Jij komt hier ook niet vandaan.' Dat leek me duidelijk, ik had de weg gevraagd. 'Ik hoor het,' zei hij. Ik kon dan wel prat gaan op mijn voortreffelijke Engels, een licht accent bleef hangen in mijn zinsmelodie.

'Ik ben in Nederland geboren,' zei ik bij wijze van informatieve verontschuldiging. 'Rotterdam.' Ik was niet verdacht op zijn reactie.

'Rotterdam!' riep hij uit. En nog eens, nu zachter: 'Rotterdam…' Alsof het Jeruzalem was. 'Daar heb ik mijn jeugd doorgebracht.'

'Maar dan spreek je Nederlands,' zei ik.

'Ik spreek Nederlands, zowaar als ik hier zit!' Hij lachte en sloeg met een hand op zijn knie.

Het was Nederlands, maar het klonk anders. Door een lang

verblijf in het buitenland was hij de taal waarschijnlijk enigszins verleerd.

'Hoe lang ben je al uit Nederland weg?' Het was een manier om zijn geheugen op te frissen, en hem van zijn bankje naar huis te helpen.

'Tien jaar nu. Ik was bijna dertig,' zei hij. 'Ik heb gehoord dat Oranje aan de macht is sinds De Witt werd vermoord. Is dat nog steeds het geval?'

Het duurde even voor ik de gegevens had verwerkt. Deze goedaardige dwaas refereerde aan gebeurtenissen die in 1672 plaatsvonden. Oranje was wel aan de macht, maar een heel andere dan hij waarschijnlijk bedoelde.

'Beatrix van Oranje?'

'Willem. Willem III.'

'Wie ben je?' vroeg ik voorzichtig, bedacht voor de onvoorspelbaarheid van psychoten.

'Menno Maartenszoon Molenaar.'

'Familie van Jan Miense Molenaar, de schilder?'

'Je kent me! Goddank. Dat is een achterneef van mijn vader.'

'Ik ken je niet,' zei ik, 'maar wel de schilderijen van die achterneef. Mag ik weten waar je denkt dat je nu bent en wanneer?'

'Ik geef toe,' zei Menno Maartenszoon Molenaar, 'dat ik in grote verwarring verkeer. Welke maand is het en welke dag?'

'Het is 6 oktober. Dinsdag.'

'Dat klopt,' zei hij. 'Dat klopt. Ik ben vanmorgen opgestaan met zware hoofdpijn. Niets hielp: in azijn gedrenkte doeken, sint-janskruid, een stevig glas brandewijn, het werd alleen maar erger. Kort na het middaguur ben ik weer gaan liggen. Ik had het benauwd. Kon mijn hoofd niet buigen. Er verschenen plotseling blauwe plekken over mijn hele lichaam. Aaltje vroeg of ze de dominee moest halen. "Nee!" "Een priester dan?" Die al helemaal niet. Ik kon toch niet zo voor mijn Schepper verschijnen? Een zondig mens. "Waaruit bestaat mijn zonde, Aaltje? Ben ik niet

goed voor je geweest?" Ze wringt haar handen. Loopt weg. Ik roep haar na. Ze hoort me niet meer. Dan is er de dominee. Ik vloek. Hij zegt: "Je bent gedoemd, Menno Molenaar. Je bent gedoemd." Zijn gezicht wordt groot en monsterachtig, het is de vertoornde God mijner Vaderen. Ik schreeuw… En dan zit ik hier. Ik begrijp niets van wat ik zie. Het is of ik blind ben. Ik droom, denk ik. En dan kom jij. Uit Rotterdam…' Hij klonk bedachtzaam en verwonderd, niet waanzinnig.

'Wie is Aagje?' vroeg ik.

'Aaltje,' zei hij.

'Aaltje,' bevestigde ik.

'Aaltje is de meid.'

'Heb je een vrouw?'

'Niet meer.'

'Hoe heet de plaats waar je huis staat?'

'Ik heb een huis in Kingston, het voormalige Wiltwijck in het gebied dat Nieuw-Nederland heette totdat de Engelsen het veroverden. En een landgoed Wieskottine.'

'Wanneer ben je in Nieuw-Nederland aangekomen en op welk schip?'

'Waarom wil je dat weten?'

'Zomaar. Belangstelling.'

Hij knikte. Zijn hand ging naar zijn hoofd. 'Waar is mijn hoed?'

'Niet gezien,' zei ik. 'Je bent blootshoofds.'

Hij nam me van top tot teen op. 'Iedereen ziet er vreemd uit. Alsof het laken schaars is.'

Een opgelapt Volkswagen-busje snorde voorbij.

'Wat vind je van auto's?' vroeg ik. 'De ijzeren karren zonder paarden bedoel ik. Het ding dat net voorbijging.'

'Ik heb niets gezien.'

Het busje was op een meter of drie gepasseerd. Zou hij niet kunnen zien wat hij niet kon bevatten? Het werd tijd een aantal

zaken onomstotelijk vast te stellen, volgens de cartesiaanse methode.

'Ken je Descartes? Cartesius?'

Zijn blik lichtte op. 'Maar natuurlijk! Mijn vader heeft hem ontmoet. Ik herinner me dat het bericht van zijn dood kwam. Ik zal zeven of acht zijn geweest. Mijn vader nam me mee op een lange wandeling langs de Rotte en vertelde me over de verdiensten van de man. En hoe klein hij was, maar welk een grote geest school in dat onooglijke hoofd.'

'Je vader was cartesiaan? Wat was zijn beroep?'

'Medicus.'

'Wat is jouw beroep?'

'Ik ben medicus en jurist.'

'Descartes,' zei ik, 'probeerde de waarheid vast te stellen door middel van de rede. Dat was gevaarlijk in jouw tijd. Dat lokte protest uit van dominees en gelovigen, van machthebbers en professoren.'

'Het is de enige mogelijkheid de waarheid te vinden. Maar Descartes was niet consequent: hij bleef rooms.'

'Is geloof niet in overeenstemming te brengen met de rede?'

'Descartes' godsbewijs rammelt. Het is een angstbewijs.'

'Was hij een opportunist?'

'Mijn vader zou voor Descartes' ideeën zijn gestorven. Descartes zelf hechtte meer aan leven en roem dan aan de waarheid.'

'Dat is een bittere constatering en misschien niet helemaal terecht.'

Menno Molenaar zweeg. Hij kneep zijn lippen op elkaar. Hij had moeite met tegenspraak. Ik ging naast hem zitten op het bankje. Hij schoof een eindje van me af. Het duurde even voor hij weer sprak.

'Waar ben ik?' vroeg hij. Ik zag dat hij sterke, ruwe handen had. Over zijn wang liep een litteken zijn hals in.

'In Nieuw-Nederland, in de buurt van het stadje waar je huis

staat. Misschien lag hier je landgoed. We zijn eeuwen later.'

'Droom ik?' vroeg Menno.

'Droom ik?' antwoordde ik.

'Wat is waar?' vroeg hij.

'Ik denk, dus ik ben,' zei ik. 'Jij denkt, dus jij bent.'

'Hoe kun je van die tweede uitspraak zeker zijn?'

'Als jij zegt "Ik denk, dus ik ben" is dat ook waar. Analogie heet dat.'

'Maar we "zijn" niet tegelijkertijd, geloof ik.' Zijn handen hingen tussen zijn knieën. Hij staarde mismoedig voor zich uit.

'Ik zou je beter willen leren kennen. Wie ben je? Waar kom je vandaan? Hoe was je leven?'

'Waarom wil je dat weten?'

'Nieuwsgierigheid.'

'Hm.'

Hij leek niet veel trek te hebben in mijn nieuwsgierigheid, al kon ik hem tot troost verzekeren dat zijn vader niet voor niets zou zijn gestorven, omdat Descartes een grondlegger was van de moderne wetenschap.

'Wat zou je van mij willen leren?' vroeg ik.

Hij dacht na. 'Ik weet het niet,' zei hij ten slotte. In zijn reserve klonk twijfel door aan de mogelijkheid überhaupt iets van mij te kunnen leren. Het kon cynisme zijn aan het eind van een zwaar leven.

Hij wreef met zijn handen over zijn gezicht, als om een waas voor zijn ogen te verwijderen. 'De vragen die ik mij mijn leven lang heb gesteld, zul je niet kunnen beantwoorden. Het zijn de eeuwige vragen. Hoe te leven? Wat is de dood?'

'En de liefde?'

'De liefde? De liefde is een vergissing van het lichaam,' zei hij.

Ik durfde niet hardop te lachen maar hij merkte dat ik hem grappig vond.

'Lach me niet uit,' zei hij en glimlachte.

‘Heb je een plek om te slapen?’ vroeg ik.

‘Ik heb niets.’

‘Je kunt bij mij logeren.’

Hij knikte. ‘Dat is goed.’ Toen hij opstond merkte ik dat hij net zo lang was als ik, zijn ogen even blauw.

2

Ik wende snel aan zijn aanwezigheid. Het leek me van fatsoen getuigen hem niet uit te horen en evenmin hem te overstelpen met kennis en uitleg, maar een vriendschappelijk klimaat te scheppen, waarin we elkaar langzaam konden leren kennen. Ik observeerde hem uiteraard wel. Hij vroeg niet veel, gaf geen teken van verbazing om de waanzin van de moderne stad die hem omringde, aanvaardde alles als feit.

Mijn appartement keek uit over de Hudson. Vaak stond hij voor het raam naar het water te kijken. Soms vergezelde hij me op mijn wandelingen door de stad of bladerde hij in de boeken over de beginperiode van New York/Nieuw-Amsterdam die ik meenam. Ik hoopte dat hij er een aanleiding in vond me iets te vertellen over zijn leven, maar hij bleef tamelijk gesloten. Aan tafel spraken we vooral over het vreemde voedsel dat ik bereidde, over de geheimen van de spijsvertering en de bloedsomloop, of over de dualiteit van lichaam en ziel. Zijn tafelmanieren waren zo irritant dat ik hem het gebruik van een vork aanbeval. Dat vond hij wel een handig ding. Het smakken nam ik maar voor lief, hoewel ik mijn afkeuring niet helemaal kon verbergen. Toen hij omstandig de vleesresten uit zijn gebit verwijderde was de grens van mijn tolerantie bereikt. Hij deed zijn best, maar verviel regelmatig in oude fouten. Met een knipoog en een grijns

greep hij dan snel naar een servet of een lepel.

Ik probeerde me zo veel mogelijk te verplaatsen in de kennis die mijn gast bezat. Omdat hij medicijnen had gestudeerd en de cartesiaanse methode aanhing, moest het niet moeilijk zijn hem stap voor stap op eenentwintigste-eeuws niveau te brengen. Ik vertelde hem hoe de medische wetenschap van kunst kunde was geworden, hoe antibiotica alle mogelijke ziekten van dodelijk naar hinderlijk promoveerden. Hij veronderstelde met een lichte toets van ironie dat de vooruitgang zonder twijfel een eind had gemaakt aan al het lijden van de mensheid en dat we ons dus alleen zorgen hoefden te maken om onze onsterfelijke ziel. Ik geloof dat onze gesprekken hem plezier deden, maar hij uitte zijn gevoelens niet. Hij leek mij een melancholicus, zoals hij vaak peinzend in de verte staarde over de rivier.

Ik vertelde hem van mijn studie aan dezelfde Alma Mater die hem had gevoed: Leiden. Hoeveel er was veranderd en hoeveel waarschijnlijk ook gelijk gebleven. O, zeker, zei hij, maar hij kwam niet met zijn verhalen. Ook mijn herinneringen aan Rotterdam – daar was bepaald weinig gelijk gebleven – spoorden hem niet aan tot mededeelzaamheid. Zijn geboortehuis stond in een steeg aan de noordzijde van de Hoogstraat. Hij had gespeeld in de tuinen en weilanden richting Crooswijk, waar ik geboren was. En daar bleef het dan weer bij. Het leek of hij mij testte. Hij lokte me door zijn korte antwoorden uit dan maar zelf te vertellen.

Ik zocht naar een opening. Bij alle veranderingen die door de eeuwen zijn aangebracht in de menselijke verhoudingen hebben hij en ik toch veel gemeen. Wat is er veranderd aan 'vriendschap', 'trouw', 'genegenheid'? De grens tussen het publieke en het private is verschoven, maar zou hij 'verdriet' anders voelen dan ik? Ik wilde de taal vinden die we beiden spraken. Daarbij moest ik me rekenschap geven van de verschillen tussen ons en onze tijden. Van hem kon ik die houding niet verlangen, zijn kennis van

mijn tijd schoot tekort. Bovendien leek hij zich niet werkelijk te interesseren voor de toekomst die ik vertegenwoordigde. Mij kan de wereld van het jaar 2350 ook niet echt iets schelen. Die wereld is er niet. Mijn wereld is er niet voor hem. De zijne was er wel. De belangstelling voor het verleden is nu eenmaal eenrichtingverkeer en doet dienst voor een beter begrip van het heden. Of is zomaar een liefhebberij.

Ik spreidde twee kaarten uit op tafel. Ik had mijn best gedaan even grote kopieën te maken van het huidige gebied tussen de Delaware en Cape Cod en het zeventiende-eeuwse. De contouren van kust, eilanden en rivieren waren ruwweg dezelfde gebleven. De herinnering aan de oorspronkelijke bevolking bleef beperkt tot een handvol vreemde namen. Zwijgend keken we er samen een tijdlang naar. Ik verbaasde me over de kunst van de oude cartografen, die met voor ons zulke primitieve middelen toch zulke gedetailleerde kaarten wisten te maken. Dat was pas vakmanschap. Menno liet zijn vinger langs kustlijnen glijden.

'Waarom kwam je hierheen?' vroeg ik. 'Het gebied was niet meer van de Republiek maar van Engeland. Je had naar de Oost kunnen gaan, naar West-Afrika, of naar de Kaap.'

'Dit was de eerste mogelijkheid. De Roode Roosenboom lag gereed voor vertrek. Ik zocht een nieuw leven.'

'En? Gevonden?'

'Het is maar hoe je het bekijkt.'

'Wil je me erover vertellen?'

'Misschien.' Hij liep abrupt weg van de tafel en ging met zijn handen op zijn rug voor het raam staan. Dat deed mijn vader ook als hij een emotie onder controle wilde krijgen. In godsnaam altijd gelijkmatig blijven, jezelf niet verraden! Ik ruimde de kaarten op.

'Ik heb een man vermoord,' zei hij tegen de Hudson. 'En ik heb er geen spijt van.'

Ik schrok. Ik had me een crimineel op de hals gehaald.

‘Ben je veroordeeld? Heb je in de gevangenis gezeten?’

‘Gestraft, ja, maar niet in de gevangenis.’

‘Die man die je hebt vermoord, wie was dat?’

‘Een weerzinwekkend heerschap.’

‘Maar moord…’ stamelde ik. ‘Dat gaat wel ver. Ik bedoel, hoe kun je moord rechtvaardigen?’

‘De willekeur van het Opperwezen heeft sommigen uitverkoren en anderen verstoten, ongeacht hun gedrag. Dat heb ik thuis geleerd. Niettemin draagt Hij ons op onszelf te vervolmaken en te leven naar zijn gebod. Dat is in tegenspraak. Ik heb dat nooit begrepen. Wat je doet heeft geen gevolgen voor de eeuwigheid.’

‘Maar moord…’ stamelde ik weer, ‘wat heeft de eeuwigheid daarmee te maken? Moord is ook zonder God een misdaad.’

Juist toen ik hoopte hem op zijn praatstoel te krijgen, hield het stroompje op. Hij trok zich terug in de logeerkamer.

Een paar uur later vertoonde hij zich weer. Zo ging het dagenlang. Mondjesmaat gaf hij informatie, die niet zelden strijdig was met eerdere mededelingen. Verzon hij zijn leven en wist hij niet meer welke leugens hij had verteld, of was het zo moeilijk voor hem een juist beeld te schetsen? Terwijl Menno zijn kat-en-muisspel met me speelde, probeerde ik enige structuur te brengen in mijn studie van zijn tijd, in de hoop dat ik hem betere vragen zou kunnen stellen.

Op een dag kwam hij naast me zitten aan mijn bureau, wees op de stapel boeken en vroeg waarom ik die nodig had. Ik legde het hem uit. Hij knikte.

‘Eerlijk gezegd ken ik maar één man die met een adelaarsblik de handelingen van de grote en kleinere vorsten van mijn tijd overzag. Dat was Lieuwe van Aitzema.’

‘Raadselachtige man,’ zei ik. ‘Nooit voldoende gewaardeerd, omdat hij spion was. Ze noemden hem een landverrader.’

‘Iedereen was spion. Descartes was spion. Huygens was spion. Ik was spion. Wie toegang had tot bepaalde kringen en kon lezen en schrijven, die verkocht zijn kennis aan wie het wilde hebben.’

‘Er waren toch affaires en processen tegen spionnen?’

‘Ja, er waren affaires. Buat is onthalsd.’

‘Heb je Van Aitzema gekend?’

‘Ik heb veel van hem geleerd.’

‘Wat voor man was hij?’

‘Hij was een cynicus.’

‘Wat versta je daaronder?’

‘Hij geloofde het slechtste van de mens. Van ieder mens. Ook van wie zich als rechtschapen voordeed. Zelfs van De Witt. De meeste cynici sluiten zichzelf uit van hun oordeel over de mensheid. Van Aitzema niet.’

Ik hield mijn mond in de hoop dat hij zou uitweiden over zijn betrekkingen tot Van Aitzema en De Witt, maar hij vond het kennelijk weer genoeg. Dat gedrag ging me zo ergeren dat ik hem erop aansprak.

‘Ah!’ antwoordde hij, ‘ik moet voor mijn onderdak betalen met een volledige bekentenis! Hoe belangeloos was je uitnodiging eigenlijk?’ Hij lachte schamper.

‘Het zou prettig zijn als je mijn goede bedoelingen niet in twijfel trok.’

We maakten ruzie als een echtpaar dat al jaren getrouwd is, de verliefdheid is verdwenen, het gaat erom hoe de macht wordt verdeeld in de tijd die komt. Menno lachte luid en brak daarmee de ban. Hij deed het boek dicht waar ik in bezig was, legde het op de stapel en zei: ‘Geduld! Geduld.’

‘Ga niet weg,’ zei ik.

3

De kleine gebaren werden me vertrouwd. Hij raakte af en toe het litteken op zijn wang aan en liep er dan met zijn wijsvinger langs als volgde hij de loop van een rivier op een kaart. De knipoog wanneer hij tegen mijn regels zondigde. De hand op zijn borst. De buiging van zijn nek. Het haar dat voor zijn ogen hing. De neusvleugels opeens alert als van een ree die gevaar ruikt. Zijn onaangename gewoonten, zoals spugen op het trottoir als een voetballer. Het ongegeneerde krabben waar het jeukte. Doen jullie dat allemaal in de zeventiende eeuw? vroeg ik hem. Zijn lach, hoe sporadisch die ook voorkwam, maakte veel goed. Hij had al zijn tanden nog, een wapenfeit voor een man uit zijn tijd. En zijn stem: diep en een beetje hees, deed me denken aan die van een bekend filmacteur. Uiterlijk had hij iets weg van een zelfportret van Jan Lievens, of van een figuur op een doek van Hals en Codde, *De Magere Compagnie*. Derde schutter van rechts.

Toen mijn periode in New York erop zat, reisde Menno met me mee terug naar patria. Het was een weerzien waar hij niet meer op had gerekend sinds hij naar de Nieuwe Wereld was getrokken. Ik vroeg hem of hij een bezoek wilde brengen aan de plaatsen waar hij had gewoond, hoezeer die ook waren veranderd. Dat wilde hij wel. Hij wist dat de geest van de plek nooit verdween, zei hij. 'Er is een kwaliteit die aanwezig blijft.'

'Dat is een wat esoterische opvatting voor een rationeel mens als jij,' zei ik.

'Ik heb niet veel nodig om het beeld van toen op te roepen.'

Ik hielp het hem hopen. We begonnen in Rotterdam, waar het Schielandshuis als een van de weinige zeventiende-eeuwse resten het bombardement en de wederopbouw had doorstaan. Bovendien was er het historisch museum van de stad gevestigd. Aanknopingspunten te over. Ja, ja, dat hielp allemaal wel, maar

het meest hielp de rivier. Hij was niet weg te slaan van de Boompjes. Hij wandelde urenlang langs de Wijnhaven, de Leuvehaven, de Veerhaven, keek naar de boten die tegen wind en golven op stoomden, kneep de ogen dicht tegen het zonlicht dat weerkaatste op de kuifjes. Hij snoof diep de geur van brak water in.

Op de Rottemeren huurde ik een roeiboot en voer met zachte plonzen van de riemen dicht langs de oever. Dor riet vormde een geelbruine kraag langs het dofgroen van het oude gras. Het was nog winter, dus het was een frisse onderneming. Voordeel was dat geen ander zich op het water waagde. Ik zag dat hij genoot. Opeens verstrakte hij. Hij wees naar een plek op de oever. Daar lag iets. Ik liet de boot naderbij drijven. Op het natte gras lag een dode kat. Zijn vacht was dof en vaalrood, de tekening van strepen al vervaagd. Het kopje achterover in overgave aan de dood, het bekje open, de scherpe tanden zichtbaar, de ogen weggevreten door maden die van zacht weefsel houden. Menno keek met een intense belangstelling naar het kadaver. Hij maakte een gebaar naar de kat en toen naar mij. Hij bood me het dier aan. Ik deinsde terug, stootte met de roeiriem de boot van de kant af en vervolgde de tocht door het water, terwijl Menno zijn ogen niet van de plek kon afhouden waar de dode rode kater lag. Ik roeide snel terug naar ons punt van uitgang. Hij zat ineengedoken tegenover me, in zichzelf gekeerd.

Ik vroeg me af of we vrienden konden worden en of dat moest. Hij boeide me, maar bij hem blijven was riskant. De dood zo dicht en zo pervers te naderen als hij joeg me angst aan. Ik zou hem moeten worden; dat is wat schrijvers doen. Nu kon ik hem nog laten gaan, de wijde wereld van het verleden in, hem nazwaaien en zien verdwijnen in de mist aan de horizon. Toch verleidde me de afgrond. De kat was het begin.

DEEL 1

1

Hij herinnerde zich de dag van de kat. Hij was elf of twaalf jaar. Er waren nieuwe gemoedsbewegingen in hem gaande. Ze brachten hem in de war en maakten hem somber zonder reden of aanleiding. De bemoeizucht van zijn moeder, die hij zich voorheen liet aanleunen, kwam hem nu opdringerig voor. Hij trok meer naar zijn vader, zocht zijn gezelschap en waardering. Vader Maarten was te druk met zijn patiënten, zijn experimenten en zijn correspondenten om hem veel aandacht te geven. Het was geen onwil, eerder verstrooidheid.

Hij koesterde de zeldzame keren dat hij er met zijn vader op uit was getrokken. De wandeling na de dood van Descartes was er een. Het gesprek over de Grote Vergadering en het besluit van de Staten-Generaal voorlopig af te zien van de aanstelling van een stadhouder was ook zo'n gelegenheid. Dat was in de boekwinkel van Arnout Leers, waar zijn vader altijd kwam om het nieuws te bespreken. Menno was als een schaduw met hem meegelopen en niet teruggestuurd. Toen ze naar huis gingen had zijn vader een arm op zijn schouder gelegd. Hij gloeide van trots. Hij wilde indruk maken met een daad of een vondst.

Thuis bewaarde vader Maarten in zijn studeervertrek een aantal preparaten op sterk water: een embryo van een hond, het

hart van een varken, een foetus met twee hoofden, een menselijk oog. Dat laatste keek Menno vol verbazing aan, drijvend als kikkerdril in zijn glazen pot, alziend als het oog van God zelf. In een lederen foedraal bewaarde zijn vader diverse messen en pincetten. Naalden, kattendarm en een paar geheimzinnige tangen lagen in een houten doos. Op een plank stonden flessen met vloeistoffen, waar niemand aan mocht komen. Daarnaast lagen vellen papier waarop zijn vader tekeningen maakte van de preparaten en van delen van het menselijk lichaam, schematische voorstellingen van spieren en gewrichten, ideeën van inwendige organen. Vader Molenaar was geen getalenteerd tekenaar. Menno was ervan overtuigd dat hij het beter zou kunnen, als hij maar de kans kreeg te assisteren. Moeder Catharina vond het een griezelkabinet en zette geen voet over de drempel.

Het was een winderige maar zonnige dag, toen Menno door de Goudsche Poort de stad verliet en linksaf boog. Kleine, witte wolken joegen langs een felblauwe hemel en tekenden grillige, vlietende schaduwen op de weilanden langs de Rotte. Hij had een fluit gesneden van een rietstengel en vermaakte zich een tijdje met de schrille, hoge klank die hij eraan ontlokte. Het geluid verwoei op de wind. Hij keek naar het rimpelende water in de sloot en speurde tussen het oevergewas naar kikkers. Zijn vader had altijd behoefte aan kikkers. Het waren makkelijke dieren om experimenten mee te doen. Geen kikker te zien. Hij zwierf verder langs de rivier tot hij bij een boerenhoeve kwam waarvan hij het volk kende. De vrouw was bezig in de moestuin, terwijl de boer het paard naar de wagen leidde. Op het erf scharrelden kippen, een hond en een cyperse kat. Om zijn komst aan te kondigen blies Menno zo hard mogelijk op de rietfluit. Of het daar nu door kwam of door een ander geluid dat het schrik aanjoeg, maar het paard hinnikte, steigerde, ontsnapte aan het leidsel en trapte achteruit, precies tegen de kop van de kat, die door de lucht vloog en een paar meter verder tegen een paal van de hooimijt neerkwam.